

Dezvoltarea comunităților sărace

Ioan Mărginean¹

*Institutul de Cercetare a Calității Vieții,
Academia Română*

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 1/2014 (ianuarie-iunie)

URL stabil: <http://www.inovatiасociala.ro/articol/127/>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie va fi scris primul număr, iar în lunile iulie-decembrie va fi scris cel de-al doilea număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiасociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiасociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

¹ Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, Calea 13 Septembrie nr. 13, aripa est, etaj 2, imargin@iccv.ro

Dezvoltarea comunităților sărace

Ioan Mărginean

Rezumat:

Prezentul material a fost elaborat cu ocazia dezbaterilor organizate de către Parlamentul României pe tema adoptării unei legi pentru cofinanțarea proiectelor prin fonduri europene pentru dezvoltarea comunităților sărace.

Cuvinte cheie: Comunități sărace, servicii pentru copii, persoane adulte, vârstnici

Abstract:

This material was developed as a result of discussions organized by the Romanian Parliament on the adoption of a law on co-financing EU funded projects for the development of poor communities.

Keywords: Poor communities, services for children, adults, elderly

Adoptarea unei legi pentru crearea mecanismului inter-instituțional în vederea coordonării procesului de reglementare unitară a măsurilor și instrumentelor de incluziune socială destinate comunităților sărace este binevenită, cu atât mai mult cu cât se are în vedere acordarea susținerii financiare comunităților sărace, pentru cofinanțarea proiectelor finanțate din fonduri structurale și crearea condițiilor pentru îmbunătățirea calității vieții locuitorilor din acest tip de comunități umane.

În acest context, consider necesar să evidențiez necesitățile și specificitatea intervențiilor în cazul comunităților sărace. Voi începe prin a spune că în elaborarea unor programe de suport pentru dezvoltarea acestui tip de comunități este de avut în vedere faptul că potențialul local de mobilizare este cel mai adesea limitat. Starea de sărăcie, constând în precaritatea mijloacelor strict necesare traiului zilnic privind hrana, îmbrăcămintea, locuirea etc.; se asociază cu un proces mai general de excluziune/ autoexcluziune socială de la educație, calificare profesională, participare socială, loc de muncă pentru populația de vârstă activă și lista poate continua.

Prin urmare, programele de intervenție pentru dezvoltarea comunităților sărace vor include un set diversificat de măsuri, care să răspundă cât mai bine caracteristicilor acestora și nevoilor identificate, implicând acțiuni specifice de dezvoltare proiectată întreprinse de autoritățile publice, precum și prin activități ale organizațiilor și asociațiilor, urmărindu-se și stimularea creșterii potențialului intern de participare, în beneficiul individual și colectiv.

Astfel de programe necesită resurse materiale și umane considerabile, care să asigure continuitatea și nu doar funcționarea pe perioade relativ scurte specifice diferitelor proiecte. Desigur, astfel de proiecte de inițiere și furnizarea de servicii în comunitățile sărace sunt absolut necesare, dar nu suficiente, pentru că eradicarea sărăciei reclamă acțiuni complexe și de mare întindere în timp. Referindu-ne la România, constatăm că deși fenomenul sărăciei este unul alarmant, ca intensitate și sfera de cuprindere a populației din întregi comunități sau ca pungi de sărăcie extremă și, iar în legislația națională cât și în reglementările UE se prevede necesitatea intervenției statului în sprijinul populației afectate de sărăcie, se practică totuși o politică socială mai degrabă de tip rezidual, cu beneficii și alocări limitate. Mai mult, nu se reușește să se acceseze nici toate resursele financiare puse la dispoziție de UE.

Pe de altă parte, am putea spune că dincolo de impedimentele de natură materială, este nevoie și de o schimbare de mentalitate. Aici nu este vorba doar de diverse acte de caritate, bine venite totuși, mai ales dacă sunt efectuate servicii sistematice, și nu atât cu pomeni ce încurajează cerșetoria. Am în vedere adoptarea în societate a unei atitudini care să includă acceptarea faptului că programele de dezvoltare a comunităților sărace, însoțite de un management adecvat, fără discriminări, excluderi sau obținerea de foloase necuvenite, contribuie atât la îmbunătățirea situației beneficiarilor direcți, cât și a societății ca întreg. Numai cu o asemenea atitudine generalizată se poate întemeia comportamentul de solidaritate socială, de susținere a unei politici publice în acord cu nevoile existente în societate. Susțin acest fapt pentru că în comunitățile sărace sunt condiții de viață sub nivelul a ceea ce denumim demnitatea umană pentru locuitorii respectivi, dar sunt afectate negativ și diverse comportamente ale societății, începând cu pierderea de potențial productiv și până la diminuarea siguranței personale a cetățenilor, prin pierderea de bunuri private și publice din cauza unor comportamente delincvente și infracționale a celor care nu dispun de mijloace legale de existență. Totodată, astfel de fapte se comit și în străinătate, ceea ce afectează negativ însăși prestigiul țării, iar cetățenii obișnuiți ajung să fie discriminați, prin asimilare cu cei care au comportamente reprobabile.

Măsurile de intervenție pentru comunitățile sărace trebuie să fie adecvate problemelor identificate și acestea constau cu precădere în furnizarea de servicii, mai ales că o bună parte a beneficiarilor respectivi nu gestionează corespunzător suportul bănesc, resursele fiind utilizate în alte scopuri decât cele urmărite printr-un program sau altul. De altfel, nu cred că este necesară introducerea de noi tipuri de beneficii bănești de protecție socială față de cele existente, dar evident se impune o cât mai bună administrare în acordarea acestora, precum și actualizarea nivelului lor, corespunzător funcției pe care o îndeplinește fiecare din beneficiile respective.

Un principiu călăuzitor al intervenției de suport pentru populația în nevoie este acela de a-i ajuta pe cei care nu se pot ajuta singuri, precum și pe cei care să ajungă să se ajute singuri și să nu mai depindă de sistemul de protecție socială.

Dacă ne referim la caracteristicile demografice, de educație și ocupaționale, în comunitățile sărace se regăsesc familii cu mulți copii, și este cunoscut faptul că deja de la doi copii în sus există o mare probabilitate de a se instala sărăcia, cele mai multe persoane au un nivel scăzut de școlaritate, nu sunt calificate și nu au o ocupație cu contract legal de muncă, resursele materiale rezumându-se adesea la ajutoarele sociale și anumite expediente (zilier, colectare de deșeuri, viața la groapa de gunoi, cerșetorie inclusiv prin exploatarea copiilor, locuințe improvizate, persoane fără adăpost etc.).

De altfel, o direcție semnificativă de identificare a problemelor cu care se confruntă populația din comunitățile sărace și elaborarea de programe specifice de intervenție constă în diferențierea pe grupuri de vârstă: copii, adulți și vârstnici.

Astfel, **serviciile pentru copii** ar trebui precedate de consilierea adulților pentru renunțarea la tradițiile căsătoriei timpurii, acolo unde acestea mai există, adoptarea unei planificări familiale cu evitarea sarcinii și a nașterilor în rândul adolescenților. Urmează apoi asistența medicală pentru femeile însărcinate și responsabilizarea viitorilor părinți pentru creșterea și educarea copiilor lor, stoparea fenomenului de abandon a noilor născuți.

Cât privește suportul propriu-zis, acesta trebuie să cuprindă servicii specifice pentru copii cum sunt: accesul la creșe și grădinițe; suport pentru participarea școlară constând în alimente; îmbrăcăminte, rechizite; organizarea de facilități tip ante și după școală (*after school*); evitarea părăsirii timpurii a școlii și preocuparea pentru obținerea unei calificări. Toate aceste intervenții de suport pentru participarea școlară și dobândirea unei calificări de către tineri vor influența favorabil viața beneficiarilor, sporind substanțial șansele de a se integra și afirma în societate. O problemă distinctă este aceea a minorilor ai căror părinți sunt plecați în străinătate și sunt neglijăți.

De asemenea, se impune organizarea de servicii de asistență socială în teritoriu astfel încât, pe toată perioada copilăriei și adolescenței până la majorat aceste servicii să poată interveni în cazurile de abuz, neglijare, exploatarea minorilor, abandon și luarea măsurilor necesare, inclusiv prin decăderea părinților din drepturi, cu evitarea pe cât posibil a instituționalizării copiilor pe termen lung, prin plasament și adopție.

Pentru **populația adultă** cu școlaritate redusă, fără calificare, și care se regăsește în mare proporție în comunitățile sărace, serviciile furnizate trebuie orientate spre readucerea în școală și completarea studiilor astfel încât să permită urmarea unor cursuri de calificare pentru a le facilita accesul pe piața muncii, fie prin

activități pe cont propriu, fie ca angajat, iar o direcție de creare de locuri de muncă este dezvoltarea de întreprinderi sociale.

De asemenea, o atenție specială privește persoanele adulte cu dizabilități, inclusiv prin integrarea pe piața muncii, dacă pot desfășura anumite activități.

O problemă distinctă o constituie accesul la o locuință socială pentru cei care se identifică astfel de nevoi.

Un fenomen cu totul degradant este acela al oamenilor străzii, unii dintre ei sunt bolnavi fără discernământ și nu mai pot lua decizii adecvate rămânând captivi pe stradă, alții au ajuns să fie dominați de vicii, dar sunt și persoane disperate. Oferirea de bani, hrană sau diferite obiecte este bine venită pe termen scurt, dar problema care se pune este de a scoate oamenii din această situație critică și să fie ajutați, prin servicii specifice, pentru a-și recăpăta demnitatea.

Cât privește **populația vârstnică**, se impune mai întâi o constatare generală, și anume că, ea a contribuit la dezvoltarea societății și este îndreptățită la respect pentru ultima parte a vieții. Pe de altă parte, generația vârstnică este de ajutor în multe cazuri pentru familiile lor, prin contribuții bănești, servicii în gospodărie și îngrijirea nepoților, a persoanelor bolnave, moștenirile pe care le lasă urmașilor etc.

Promovarea în spațiul public a unor aspecte alarmiste privind colapsul sistemului de pensii este neîntemeiată, chiar dacă există dificultăți în asigurarea unui nivel decent al pensiilor, mai ales că au avut loc creșteri artificiale ale numărului de pensionari prin folosirea pensionării anticipate, ca modalitate de evitare a șomajului, obținerea de drepturi necuvenite prin unele pensionări de boală, încărcarea sistemului cu obligații de plată necontributorii. Este adevărat că a crescut durata medie a vieții, dar nivelul atins este cu mult mai mic decât cel din țările dezvoltate. Totodată a crescut și perioada de contribuție la sistemul de pensii. Să nu se ignore însă nici faptul că în sistemul în flux, bazat pe solidaritate intergenerațională, o anumită parte a beneficiilor din pensii se plătesc pe perioade scurte sau nu se plătesc deloc, pentru că survine decesul prematur și nu sunt urmași îndreptățiți.

Dintre serviciile necesare pentru populația vârstnică menționez și cazul celor aflați în localități izolate, cu dificultăți de acces la căile de transport, unde se impun organizarea de servicii tip caravană, de vizitare periodică pentru aprovizionare, consult și asistență medicală, eventual instituționalizarea, atunci când condițiile existente o fac necesară.

Ca măsuri generale, indiferent de tipul de comunitate în care trăiesc vârstnicii, dar ei se regăsesc cel mai mult în comunitățile sărace, apare nevoia de suport sub forma pensiei sociale, și raportarea continuă la valoarea costului vieții, iar această cerință este aplicabilă și nivelului pensiilor obținute în urma contribuțiilor la sistem. Este cu totul nefiresc să se clameze lipsa banilor pentru pensii, dar în același timp să se limiteze contribuțiile individuale la sistem la cinci salarii medii pe loc de muncă, sau să se discute despre reducerea nivelului cotelor de contribuții, fără a se lua în seamă transferul echivalent de la bugetul de stat, aspect valabil și pentru pensiile speciale aduse în sistemul general. Tot astfel, de ce ar fi îndreptățite la rambursarea anuală de până la 250 de euro numai persoanele care se asigură în sistemul privat și să nu beneficieze pentru contribuția la sistemul public administrat privat cel puțin și cei cu salarii mici. Întrebările de acest fel pot continua pentru că sunt multe inechități în sistemul actual de pensii.

Un domeniu distinct de suport pentru vârstnici poate consta în supravegherea încheierii de contracte de întreținere în schimbul transferului de proprietate, pentru a nu fi înșelați și scoși din casele lor.

Fără îndoială că aplicarea măsurilor, de genul celor enumerate aici reclamă, așa cum am spus deja, resurse materiale și umane considerabile care să acopere costurile implicare de furnizarea serviciilor respective. Problema este aceea de stabilire a priorităților, iar socialul nu poate fi pe ultimul loc pentru că este vorba de asigurarea unui trai decent pentru cei care, pentru o perioadă scurtă sau mai îndelungată, nu și-l pot asigura.

Acțiunea principală de constituirea resurselor necesare programelor evidențiate constă în creșterea gradului de încasare la bugetul central, bugetele locale și de asigurări sociale, atragerea de resurse europene, și, doar după satisfacerea optimă a nevoilor existente, să fie redus nivelul impozitării. Dacă se constată supra impozitare, atunci reducerile să fie compensate prin ceea ce acum este sub impozitat, pentru că și acest fenomen este prezent în spațiul românesc. Referindu-mă doar la un aspect, aduc în discuție solicitarea de scutire a impozitării profitului reinvestit. O astfel de cerință nu poate fi urgentă, dacă avem în vedere faptul că impozitul pe profit este de doar 16% în România, tot atât cât și pentru un venit mic din muncă sau pentru

dobânda la un depozit bancar, iar acum o dată cu micșorarea dobânzii și în urma comisioanelor, deponentul nu numai că nu câștigă nimic dar pierde din suma inițială. Mai degrabă ar trebui scutit total de impozit câștigul relativ mic, deducerile practicate în prezent fiind totuși în quantum redus, astfel că plătește impozit chiar și cel cu salariul minim pe economie.

Un alt domeniu de interes pentru intervențiile de dezvoltare a comunităților sărace se referă la infrastructură, de la străzi, aducțiune de apă, canalizare, până la spații pentru cabinetele medicale/ centre de permanență, puncte de lucru ale serviciilor de asistență socială în teritoriu, creșe, grădinițe, școli, toate în acord cu nevoile existente și nu doar pentru a se derula proiecte.